

Florence Nightingale
- myte og historisk person

**Dansk
Sygeplejehistorisk
Museum**

Florence Nightingale - myte og historisk person

Af Susanne Malchau Dietz og Gunilla Svensmark
Dansk Sygeplejehistorisk Museum 2015

Forsidebillede:
Florence Nightingale. Foto: Wellcome Library, London

Copyright © Dansk Sygeplejeråd

Alle rettigheder forbeholdes

Fotografisk, mekanisk eller anden form for
gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun
tilladt med angivelse af kilde.

**Dansk Sygeplejehistorisk Museum
Dansk Sygeplejeråd**

Forord

Florence Nightingale (1820-1910) var ubestridt grundlæggeren af den moderne sygepleje i hele den vestlige verden. Hun opfandt ikke sygeplejen, for hun havde grundigt studeret den hos de katolske sygeplejemonner og de protestantiske diakonisser, og hun tog det bedste med fra de to læresteder for at skabe sin helt egen og bæredygtige version af den verdslige sygepleje.

For eftertiden er hun ufortjent kommet til at stå i et mytisk skær: En engel, der ofrede sig selv og sit helbred for de sårede soldater på Krim. Med årene er hun også blevet et offer for ringeagt, som vi ser eksempler på, når demonstrerende sygeplejersker bærer bannere med "Florence er død – vi lever".

Florence Nightingale var bestemt ikke nogen blid og ydmyg engel. Hun var en usædvanligt viljestærk kvinde, en knalddygtig organisator, en benhård leder og en sleben politiker. Hun underbyggede sine argumenter med tørre tal og statistikker, og hun fremlagde kvalitetsdata, som vi kan misunde hende i dag.

De senere års Nightingaleforskning har kradset lidt i lakken på myten og vist, at hun ikke stod ene kvinde bag de kvalitetsforbedringer, der fandt sted i plejen og behandlingen af de sårede og syge soldater under Krimkrigen 1853-1856.

Det ændrer dog ikke på det forhold, at Florence Nightingale stod bag den sygeplejerskeuddannelse, vi har i dag, og at hun dannede skole for, hvordan sygeplejen skulle organiseres i sundhedsvæsenet. Hun havde to principper, hun ikke gik på kompromis med: at uddannelsen skal være en systematisk skoling med både teori og praktik, og at sygeplejen skal ledes af sygeplejersker.

I Danmark blev både hendes sygeplejerskeuddannelse og ledelsesprincipper gældende i hele landet. Det skete ikke uden kamp, men det lykkedes. I dag er det tankevækkende, at begge hendes principper fortsat er til debat, og at der bestandigt skal kæmpes for at fastholde og udvikle dem.

Vi kan stadig lære meget af Florence Nightingale. Ikke bare af hendes uddannelses- og ledelsesprincipper, men også hendes syn på klinisk sygepleje. Hendes bog, "Notes on Nursing – what it is and what is not" fra 1859 indeholder synspunkter og principper, der er gældende den dag i dag.

Vi trækker stadig - uden altid at tænke over det - på Florence Nightingale's budskaber og idéer, og hun må derfor ikke gå i glemmebogen.

Grete Christensen

Formand for Dansk Sygeplejeråd

Formand for Dansk Sygeplejehistorisk Museums bestyrelse

Det kan være vanskeligt at få øje på den historiske person bag myten om Florence Nightingale, og der er skrevet mange bøger om hende med forskellige vinkler. Som Anne Vesterdahl skrev i Sygeplejersken i 1998, så var Florence Nightingale "den første sygeplejerske, som kunne fremvise epokegørende resultater af god sygepleje.

Den første sygeplejerske, som førte bevis for betydningen af sygepleje, og som foranstaltede kvalitetsmålinger. En sygeplejerske, som var i stand til at ændre hærens sanitetstjeneste og hospitalsadministration. Som banede vej for kvinders frihed til at få uddannelse og ordentligt lønnet arbejde i en tid, hvor kvinder fra fødslen var bestemt til ægteskab, moderskab og ledelse af en husholdning og ingen uddannelsesmuligheder havde" (1).

Det ligger fast, at hun lagde grunden til den sygeplejeuddannelse, vi har i dag. Ikke bare i Danmark, men i det meste af verden, hvor sygeplejerskeuddannelsen blev tilrettelagt efter "Nightingale-systemet" (2).

Florence Nightingale blev verdensberømt for sin indsats med at pleje de syge og sårede soldater under Krimkrigen (1854-1856). Efter krigen trak hun sig tilbage fra det offentlige liv for at bruge sin indflydelse på forbedringer af sociale forhold. Florence Nightingale skrev 200 bøger, rapporter og pjecer, der fik stor virkning indenfor områder som hærens sundhed, velfærd i Indien, civile hospitaler, medicinsk statistik og sygepleje (2,3).

Barndom og ungdom

Florence blev født i 1820 som det andet barn af William og Frances Nightingale, et velhavende par, der begge kom fra frikirkelige miljøer. Hun voksede op i en tid med stærk social forandring, og hendes familie var politisk engageret i liberale reformideer.

*Florence Nightingale. Graving af C. Cook.
Foto: Wellcome Library, London.ww*

Hendes morfar, William Smith, var medlem af parlamentet i 46 år og kæmpede med held for religionsfrihed og afskaffelse af slavehandelen. Hun voksede derfor op med en skarp sans for tidens anliggender.

Florence's og søsterens uddannelse blev overvåget af deres far, der selv var uddannet ved University of Cambridge. I hans pensum for døtrene indgik latin, græsk, historie, filosofi, matematik, moderne sprog og musik. William Edward Nightingale havde avancerede ideer om forbedring af samfundet og uddannelse af kvinder, hvorfor han tilrettelagde døtrenes uddannelse på en måde, der normalt var forbeholdt sønner af det bedre borgerskab (2, 3, 4).

For en ung kvinde af Florence's sociale status var mulighederne for at gøre brug af sin uddannelse i praktisk forstand imidlertid strengt begrænsede.

Kaldet

I en alder af 17 beskriver hun en religiøs kaldelse, en central oplevelse, der gav hende styrke i overbevisningen om, at hun ikke var bestemt til et konventionelt liv (2, 3). Efter at hun var fyldt 20, kom hun i stigende grad i konflikt med sin familie i spørgsmålet om ægteskab, men hun holdt fast i sin uafhængighed.

På jagt efter en måde at lære sygepleje bad Florence i 1845 om forældrenes samtykke til at blive sygeplejerske på Salisbury Infirmary, hvor en ven af familien var cheflæge. Det blev afslået, fordi hendes forældre betragtede arbejdet som uegnet for en dame af Florence's sociale status. Kvinder, der plejede syge, havde et dårligt rygte som fordrukkne og letfærdige. "Det var, som om jeg havde ønsket at blive køkkenpige" (3).

I Victoriatidens England var kvinder ikke myndige, og de kunne ikke foretage sig noget uden forældrenes eller mandens tilladelse.

*Embley Park, det ene af de to huse, hvor Florence Nightingale voksede op Tegning af Lady Verney.
Foto: Wellcome Library, London.*

Florence Nightingale med sin ugle, Athena, i 1855 - tegnet af søsteren Parthenope. Foto: Wellcome Library, London.

Hendes bitre konklusion var, at kun enkestand eller fattigdom kunne give en veluddannet kvinde en legitim grund til at arbejde. I denne dystre periode fik hun lidt opmuntring fra Dr. Samuel Gridley Howe, den amerikanske pioner inden for skolegang for blinde. Han rådede hende til at holde fast ved sygeplejen på trods af modstanden i hendes familie og vennekreds (3).

Da hun var i London i 1848, fik Florence mulighed for at undervise fattige børn på Ragged School i Westminster. Den erfaring åbnede hendes øjne for fattigdom, og hun følte, hun kunne gøre noget godt, men igen blev hun holdt tilbage af familiens indvendinger (3).

Et vendepunkt

I 1849 indledte Florence en kulturel rejse til Ægypten og Grækenland og skrev detaljerede noter om de sociale forhold og arkæologiske udgravninger, hun så på sin rejse (3, 4). På hjemturen gennem Tyskland besøgte rejseselskabet Kaiserswerth nær Düsseldorf, hvor Pastor Theodor Fliedner i 1836 havde grundlagt et hospital, et børnehjem og en skole.

Institutionen blev drevet af diakonisser uddannet hos Fliedner og hans hustru Friederike, det første diakonissehus i Europa. Da Florence var 30, vendte hun tilbage for at uddanne sig som sygeplejerske på Kaiserswerth på trods af familiens kraftige modstand (2, 3, 4).

Miss Nightingale viste sig at være en fremragende elev, og efter tre måneders uddannelse bad pastor Fliedner hende om at offentliggøre en redegørelse for livet på Kaiserswerth for den engelske læserskare. Florence var ivrig for at fremme Kaiserswerth som et sted, hvor kvinder kunne få en nyttig uddannelse (2, 3). Da hun vendte hjem til England, fandt hun imidlertid ikke nogen umiddelbar mulighed for at bruge sin nye uddannelse.

Pastor Theodor FLiedner. Foto: Wellcome Library, London.

Mellem 1851 og 1854 supplerede hun sine praktiske erfaringer fra Kaiserswerth ved at besøge hospitaler og søsterordener i hele Storbritannien og Europa for at indsamle information og viden. Hun havde introduktionskrivelser med fra fremtrædende personer, og hendes sprogkundskaber satte hende i stand til at kommunikere på italiensk, fransk og latin.

Det drejede sig mest om korte studiebesøg, men hun brugte øjnene, sammenlignede, systematiserede og analyserede sine optegnelser, læste rapporter og dannede sig et meget stort overblik over hospitalssystemerne i Europa (2, 3, 4).

Da hun besøgte det nybyggede Lariboisière Hospital i Paris i 1853, blev hun imponeret af afdelingerne, der var bygget efter pavillonprincippet. Lariboisière bekræftede hendes tro på "miasma-teorien", som sagde, at sygdom opstår spontant i snavsede og lukkede rum, og at smitte spredtes gennem luften (3).

Selv om Louis Pasteur allerede i 1859 påviste eksistensen og betydningen af bakterier, blev pavillonprincippet i mange år fremover bestemmende for hospitalsbyggeriet, også i Danmark. For eksempel blev Rigshospitalet og senere Bispebjerg Hospital oprindeligt bygget som fritstående pavilloner.

I august 1853 gik familien med til at give Florence Nightingale økonomisk støtte, så hun kunne flytte hjemmefra og tiltræde sin første ansættelse. Hun blev Lady Superintendent for en institution for "Sick Gentlewomen" i Upper Harley Street i Londons West End. Her blev hun indtil krigsudbruddet på Krim (2, 3).

I Harley Street viste hun sit værd som en dygtig organisator. I samarbejdet med lægerne underordnede hun sig lægerne i alle spørgsmål om behandling, men i bestyrelsen rejste hun gerne spørgsmål, der kunne gavne patienterne. Hun grundlagde her sine taktiske og ledelsesmæssige evner, sin evne til at formulere skarpe pointer og at identificere vigtige indsatsområder (3).

Barmhjertige Søstre plejer sårede soldater under slaget ved Inkermann den 5. november 1854. Farvelitografi af Le Par. Foto: Wellcome Library, London.

Krimkrigen

Florence Nightingale var på udkig efter nye udfordringer, da Krimkrigen brød ud i 1854. England gik i alliance med Tyrkiet og Frankrig mod Rusland for at få kontrol over handelsruterne. De britiske feltlazaretter var her muligvis ikke værre, end de havde været, da de sidst var sat på prøve under Napoleonskrigene 40 år tidligere. Men samfundet havde højere forventninger under Krimkrigen, og for første gang var der engelske krigskorrespondenter med, der sendte øjensvidneberetninger hjem om krigen. De afslørede, at tusindvis af sårede soldater manglede sanitært udstyr og personale i modsætning til franskmændene, der havde sygeplejemonner i form af Barmhjertige Søstre (Sankt Vincent-søstre) med (3, 4).

William Russell, krigskorrespondent for *The Times*, beskrev den forfærdelige behandling af de sårede og pegede på forskellen mellem den behandling og pleje, der blev givet til de engelske og franske soldater.

Han spurgte: "Er der ingen dedikerede kvinder, der er villige til at tage sig af de syge soldater på hospitalerne i Scutari? Er der ikke nogle døtre af England i denne nøds time, der er rede til en sådan barmhjertighedsgerning? Skal vi vise os franskmændene så underlegne, når det drejer sig om selvopofrelse og hengivenhed?" (*The Times*, den 15. og 22. september 1854) (5).

En bølge af offentlig interesse for soldaternes velbefindende fik krigsminister Sidney Herbert til at tage et radikalt skridt. Han kendte Florence Nightingale personligt og bad hende udvælge og lede en gruppe sygeplejersker, der skulle tage til militærhospitalet i

Barrack Hospital i Scutari. Foto: Wellcome Library, London.

Scutari i Tyrkiet. Hun skulle være under kommando af de lægelige officerer.

Udnævnelsen af Florence Nightingale til at stå i spidsen for en gruppe sygeplejersker var helt uden fortilfælde. Ingen kvinde havde tidligere haft en officiel stilling i hæren, og Florence Nightingale var et interessant valg af en leder af sygeplejen: Hun var af god familie, havde erfaring i sygepleje og var yderst intelligent, og næppe indstillet på at indordne sig under et behårdt hierarki (3).

I oktober 1854 rejste Florence Nightingale med 38 sygeplejersker og nogle venner til Scutari. De tog ophold på det største hospital, Barrack Hospital, der havde plads til 2.400 patienter.

Hospitalet var overbelagt, fyldt med rotter, og ventilation og kloakering var elendige. Lagnerne var lavet af sejldug og så grove, at soldaterne bad om at beholde de tæpper, de havde fået under transporten til hospitalet. Florence Nightingale fik hurtigt overblik over situationen, og som noget af det første fik hun etableret et hospitalsvaskeri. Inden for en måned havde hun fået styr på afdelingerne, sørget for nyt sengetøj og tøj til soldaterne og forbedret hospitalskosten (4).

Ud over at føre tilsyn med plejen af soldaterne skrev hun breve for dem og indførte en ordning, så de kunne sende penge hjem, og hun indrettede læsesale og spil til rekonescenterne.

Florence Nightingales konkrete indsats i plejen af de sårede soldater under Krimkrigen var begrænset. Der var 2-3 sygeplejersker per hundrede sårede soldater, og der var moralske grænser for, hvor meget direkte sygepleje de kunne give. En kvinde af Victoriatidens England kunne nemlig ikke røre ved en mand. Det var hærens mandlige oppassere, der varetog al kropslig pleje (6).

Endelig havde Florence Nightingales hygiejniske reformer på krigslazaretterne på

Sygesal på Barrack Hospital i Scutari - et forskønnet billede, for Florence Nightingale har beskrevet, hvordan soldaterne lå på madrasser på gulvet. Foto: Library of Congress, Wikimedia.

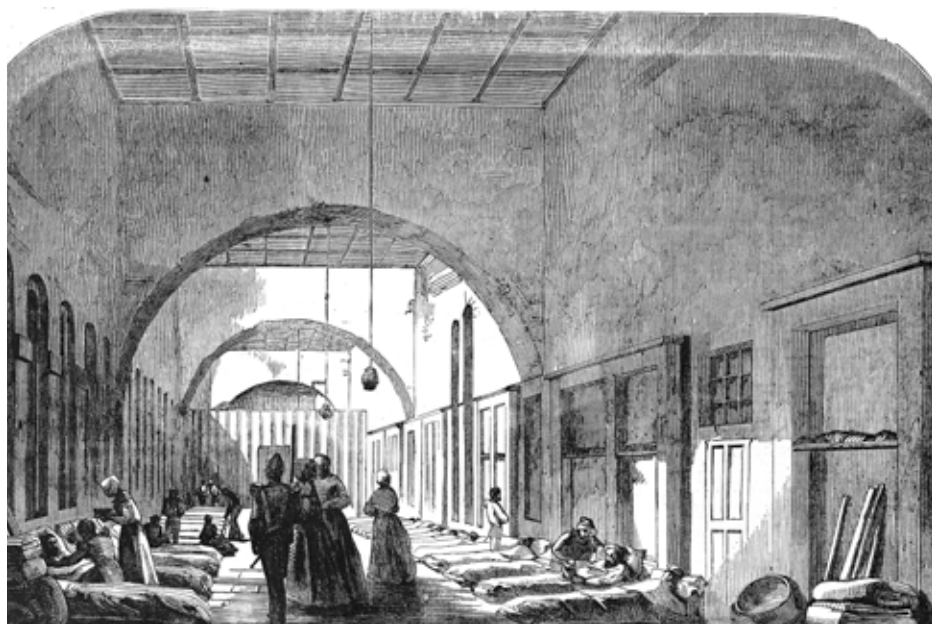
Krim ikke den store effekt. Faktum er, at dårlig hospitalshygiejne var den direkte årsag til, at 16.000 soldater døde, og at det lazaret, Florence Nightingale var ansvarlig for, havde den højeste dødelighed af dem alle (7).

I 1855 blev der sendt en kommission til Scutari, der blandt andet skulle gøre noget ved de sanitære forhold. Et af medlemmerne, Dr. Sutherland, specialist i samfundshygiejne, fik gennemført radikale forbedringer af de hygiejniske forhold og skyllet kloakkerne igennem, hvorefter dødstallet begyndte at falde (4).

Florence Nightingale kæmpede med de militære myndigheder og forsyningstropperne og var en torn i øjet på chefen for hærens lægetjeneste. Den voksende offentlige interesse for hendes bestræbelser støttede hende, hun skrev et utal af breve til krigsminister Sidney Herbert, og mange af hendes anbefalinger blev omsat til nye regulativer (3, 4).

Florence Nightingale's administrative evner vakte dronning Victorias og regeringens respekt, men det, der vakte det britiske folks hengivenhed for hende, var den individuelle pleje og opmærksomhed, hun gav de syge og sårede soldater. Efter sigende gik hun hver nat gennem de fire miles lange hospitalsgange, og en taknemmelig soldat mindes, hvordan han kyssede hendes skygge, da "damen med lampen", the Lady with the Lamp, gik forbi (3).

Florence Nightingale blev et symbol på håb i det, der ellers var et katastrofalt militært felttog. I november 1855, wwwwpå højden af Florence Nightingale's berømmelse,

Dette billede svarer bedre til beskrivelserne af, hvordan soldaterne lå på madrasser i de lange korridorer. Foto: Wellcome Library, London.

"The Lady with the Lamp", træsnit. Foto: Wellcome Library, London.

holdt en gruppe af hendes beundrere et offentligt møde i London for at rejse midler, der skulle sætte hende i stand til at gennemføre en tilsvarende reform i England ved at etablere et institut til uddannelse af sygeplejersker og hospitalsmedhjælpere. Nightingale Fonden startede uden medvirken fra Florence Nightingale's side. Hun var fortsat begravet i problemerne på Krim (2, 3, 4).

Florence Nightingale efter Krimkrigen

Da Florence Nightingale kom hjem fra Krim i 1856, blev hun hyldet som helt. De politisk ansvarlige havde brug for at dække over de dårlige vilkår i militæret og brugte myten om Florence Nightingale til at dække over de ubehagelige kendsgerninger.

Personligt kom hun til at betale en høj pris for sin indsats på Krim. Fra 1856 til sin død i 1910 var hun invalid og tilbragte resten af livet i sin sygeseng. Nyere forskning antyder, at det var skyldfølelse, der lagde hende til sengs, da hun regnede sig frem til, at hendes indsats ikke havde været god nok. Mere om det senere.

Andre forskere mener, at hun kom hjem med eftervirkningerne af en sygdom, hun pådrog sig på en rejse på Krim. Der har været teorier fremme om, at det drejede sig om en speciel type brucellose, der var almindelig på Krim, "Krim-feber" (8).

Uanset hvad der var årsagen til hendes invaliditet, så hæmmede det ikke hendes virkelyst og intellektuelle formåen. Fra sygesengen styrede hun sin omverden og de politiske beslutningstagere i et omfang, der nærmede sig misbrug.

Hendes værk faldt inden for tre områder sygeplejen og sygeplejerskeuddannelsen, hospitalsreformer og folkesundhed.

Sygeplejerskeuddannelsen ved St. Thomas' Hospital i London

Uddannelse af sygeplejersker var ikke ukendt i Storbritannien på det tidspunkt. Der var begyndt at dukke søsterfællesskaber op inden Krimkrigen i 1830'erne og 1840'erne, som fx St. Johns House, et anglikansk søsterfællesskab etableret i 1848, der uddannede kvinder til at pleje fattige og syge mennesker i deres eget hjem. Seks St. Johns sygeplejersker ledsagede således Florence Nightingale til Krim.

Florence Nightingale blev på Krim gode venner med Mary Jones, forstanderinden for St. Johns House, og også med Clare Moore, abbedissen for de Barmhjertige Søstre i Bermondsey, som også sendte sygeplejersker til Krim.

Men Florence Nightingale insisterede på at etablere en verdslig sygeplejerskeuddannelse, formentlig fordi der under krigen havde været klager i pressen over sygeplejersker, der prøvede at omvende soldater på deres dødsleje (3, 4).

Det var magtpåliggende for hende at hævde den faglærte sygepleje som et respekabelt arbejde for ugifte kvinder af god herkomst. Hendes idé udsprang af egne dyrekøbte erfaringer med de manglende muligheder, datidens kvinder havde for et virke i det offentlige rum.

Florence Nightingale i 1858, Af E. Walker efter Goodman. Foto: Wellcome Library, London

St. Thomas' Hospital i London grundlagt af dronning Victoria i 1868 og bygget efter pavillon-princippet. Under 2. verdenskrig blev det bombeskadet og blev genopbygget i moderne stil. Florence Nightingale Museum ligger for enden af hospitalet, lige ved Westminster Bridge. Foto: Wellcome Library, London.

Sarah Wardroper, den første forstanderinde (matron) på St. Thomas Hospital 1860-87. Foto: Wellcome Library, London.

Som hun udtrykte det: "Gud skabte ikke noget forgæves? Hvad var Hans mening med ugifte kvinder og enker? Hvordan tænkte Han at beskæftige og tilfredsstille dem? (9)".

Florence Nightingale havde selv svaret. Datidens opfattelse af sygepleje som et erhverv for fordrukne, uuddannede madammer skulle vendes til, at sygepleje var et respektabelt erhverv for borgerskabets dannede døtre. Deres dannelse skulle blot tilføjes uddannelse. Denne ide blev til virkelighed, da hun kom hjem fra Krim 1856. Med midlerne fra Nightingale Fonden blev Florence Nightingaleskolen etableret ved Sankt Thomas' Hospital i London 1860.

Det skete ikke uden kamp, for der var blandt lægerne højtrøstet modstand mod en reform af sygeplejen. I 1856 bekendtgjorde John Flint South, kirurg på St. Thomas Hospital i London, at han ikke mente, at sygeplejersker havde brug for flere kvalifikationer end tjenestepiger (3). Det, der kendetegnede Nightingale Skolen i de tidlige år var, at:

- skolen var uafhængig, men knyttet til hospitalet
- hospitalets forstanderinde havde fuld autoritet over eleverne
- skolen skulle være et sikkert hjem for eleverne
- eleverne blev undervist af hospitalspersonale, sygeplejersker og læger
- eleverne skulle evalueres af sygeplejerskerne og forstanderinden
- eleverne fik løn under uddannelsen
- elevernes kontrakt bandt dem efter endt uddannelse til at acceptere en stilling på et hospital efter fondens valg. Det var fondens politik at sende grupper af uddannede sygeplejersker ud for at sprede Nightingalesystemet til andre hospitaler (3).

Uddannelsen på selve skolen varede et år, men eleverne var bundet til en ansættelse

Florence Nightingale med sygeplejeelever fra Nightingaleskolen. Foto: Wellcome Library, London

på yderligere to år, så det formelt var en treårig uddannelse (2,3).

Der var mange problemer forbundet med den nye uddannelse. De første år holdt uddannelsen til i midlertidige lokaler, men efter nogle år flyttede den ind i det nybyggede St. Thomas' Hospital, der ligger ved Themsen lige overfor Parlamentet. Det blev bygget efter de nyeste teorier om hospitalsbyggeri. Det vil sige fritliggende pavilloner, rigelig ventilation og frisk luft.

Det var også et problem, at de, der skulle forestå uddannelsen, af gode grunde ikke selv var formelt uddannede. Forstanderinden for hospitalet, Sarah Wardroper, brugte eleverne som arbejdskraft, og det viste sig at være vanskeligt at rekruttere elever med de rette kvalifikationer (2, 3).

Det, der senere blev verdenskendt som Nightingalesystemet, blev ikke skabt fra den ene dag til den anden. Det første årti bød på mange problemer, og Florence Nightingale måtte af og til gå på kompromis med idealerne.

Det andet årti tog systemet form og blev stærkt forbedret, hovedsageligt som følge af en række initiativer taget af Florence Nightingale i begyndelsen af 1870'erne. Hun vidste af bitter erfaring med den kongelige kommission for den militære sundhed, at reformer ikke kan vindes ved hurtige sejre. Fra 1872 og indtil hendes kræfter begyndte at svinde, holdt hun tæt kontakt med skolen og dens udvikling, lærte mange af eleverne at kende, og sendte hvert år et brev med praktiske og moralske råd (3).

Uddannelsesplanen var opbygget efter Florence Nightingales anvisninger og byggede på den filosofi, at sygeplejen skulle tilrettelægges, så den af Gud indstiftede natur kunne udøve sin helbredende virksomhed. Hun udtrykte det på denne måde:

”Naar den helbredende Virksomhed, som Naturen har indstiftet, og som vi kalder Sygdom, er blevet forstyrret ved manglende Kiendskab til eller Opmærksomhed paa én eller flere af disse Omstændigheder, opstaar der Smerte, Lidelse eller en afbrydelse af den hele Virksomhed. (10)”

På det grundlag blev observation af den syge det overordnede kodeord for tilrettelæggelsen af plejen. Kun kvinder af god herkomst og vandel blev optaget på uddannelsen. Og fra første dag var de underlagt et regelsæt, der sikrede dem samme beskyttelse som i det fædrene hjem.

Skolen rekrutterede elever af flere slags: Elever (probationers) der fik løn og som blev uddannet i praktisk sygepleje, og Lady Pupils, der betalte for uddannelsen, og som blev uddannet til ledende poster. Tanken var, at Nigtingaleskolen skulle uddanne fremtidens ledere, der skulle videreføre Nightingalesystemet andre steder i landet og i resten af verden (2, 6).

Det, der revolutionerede sygeplejen, var at skolens ry gik verden rundt og kom til at danne skole (2, 3). Det var resultatet af ikke blot Florence Nightingalemyten, men også hårdt arbejde. Florence Nightingale's fætter, Henry Bonham-Carter, var sekretær for Nightingale Fonden fra 1861 til 1914, og hans engagement var med til at sikre, at Nightingale Skolen vandt anerkendelse for sine resultater (3).

Da Mrs. Wardroper gik på pension i 1887, kunne Bonham-Carter meddele, at skolen havde forsynet 42 hospitalet med forstanderinder, og at 520 sygeplejersker havde afsluttet de-

*Sidney Herbert (1810-1861).
Engelsk krigsminister og nær ven
af Florence Nightingale. Foto: Well-
come Library, London.*

res uddannelse ved skolen. Skolens succes gjorde det lettere at rekruttere elever med bedre kvalifikationer, der senere som veluddannede Nightingalesygeplejersker oprettede deres egne sygeplejeskoler (3).

Florence Nightingale fulgte uddannelsens etablering og udvikling nøje, men hun satte praktisk taget aldrig sine ben på den skole, der bar hendes navn. Hendes eget nærmest permanente sygeleje forhindrede det vel til dels. Men det var ikke hele sandheden, for hendes interesse var begrænset i skolens første skrøbelige leveår. Hun var nemlig mere optaget af, hvordan det engelske hospitalsvæsen og den generelle folkesundhed kunne forbedres. Florence Nightingale som statistiker og hospitalsreformatør

Florence Nightingale er mest kendt for sin sygeplejeskole, men hun var også en fremragende statistiker. Det var ved statistikkers hjælp, at hun ved hjemkomsten fra Krim selv fandt frem til den beskæmmende høje dødelighed på hendes eget lazaret på Krim, og at 16.000 soldater var døde af sygdom, mens kun 4.000 var døde i kamp (3). Da hun lagde tallene frem for de politisk ansvarlige, var de bestemt ikke interesserede i, at tallene blev offentligt kendte. De havde brug for at pleje myten om Florence Nightingale.

Den seneste tids forskning antyder, at det var skyldfølelse, der fik Florence Nightingale til at tabe interesse for sygeplejen til fordel for et passioneret arbejde med at udvikle metoder til at forbedre hospitalernes standard og hygiejne (7).

Samme skyldfølelse skulle angiveligt være grunden til, at hun efter Krim, kun 37 år gammel, erklærede sig invalid og tilbragte resten af sit 90-årige liv i sin sygeseng. Det

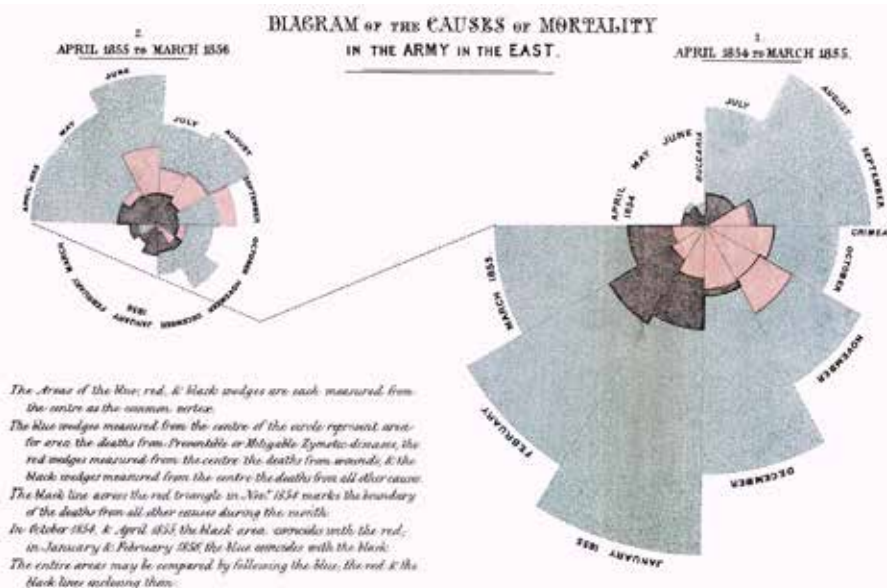

Diagram over dødeligheden i Scutari udarbejdet af Florence Nightingale. Foto: Wellcome Library, London.

var herfra hun dedikeret arbejdede for sin sag - og dedikeret brugte og misbrugte sit indflydelsesrige netværk.

For eksempel beskriver Lytten Strachey malerisk, hvordan hun drev krigsminister Sidney Herbert i døden: "Havde Florence Nightingale været mindre hensynsløs, vilde Sidney Herbert ikke været gaaet til Grunde; men saa vilde hun heller ikke have været Florence Nightingale (11)".

I 1859 indledte Florence Nightingale et samarbejde med en af tidens mest velanskrevne medicinalstatistikere Dr. William Farr (1807-1883). Samarbejdet gik ud på at udvikle et ensartet instrument til dataindsamling på landets hospitaler. Disse data skulle bruges til at identificere de bedste behandlingsmetoder og deres sammenhæng med indlæggelsestid, mortalitet, komplikationer osv. Analyserne skulle også afsløre det enkelte hospitals hygiejniske standard.

Det lykkedes relativt hurtigt, og det for tiden epokegørende instrument blev hurtigt udbredt, fordi Florence Nightingale formidlede sine resultater til samtidens toneangivende læger og lod sine "papers" læse op på diverse kongresser. Allerede i 1860 på den internationale statistikkongres i London blev det anbefalet, at "Miss Nightingale's model for Hospitalsstatistik blev taget i anvendelse af alle de Lande der var repræsenteret" (12). I 1862 publicerede Florence Nightingale sine metoder i bogen "Hospital Statistics and Hospital Plans". Florence Nightingale og folkesundheden

Florence Nightingale indså hurtigt, at der ikke var langt fra at indsamle data på hospitalerne til også at indsamle data om den samlede befolknings sundhed og sygdomme. Hun var af den overbevisning, at den slags data kunne have vidtrækkende konsekvenser for forbedring af folkesundheden..

Florence Nightingale på sin sofa. Foto: Wellcome Library, London.

Gennem sit arbejde med sygeplejen havde Florence Nightingale erfaret, at sygdom oftest havde at gøre med den enkeltes personlige livsstil og livsvilkår. Det var med det for øje, at hun i 1859 udgav den berømte bog "Notes on Nursing", som var skrevet til arbejderklassens kvinder og bestod af anvisninger på, hvordan man tilrettelægger den bedst mulige pleje for husstandens syge medlemmer.

Den blev en kæmpesucces, og Florence Nightingale blev opfordret til at skrive en udvidet udgave, "Notes on Nursing - for the Labouring Classes". Den udkom i 1861 til lavpris med et ekstra kapitel om børnepasning. Det blev en bestseller.

Notes on Nursing har som udgangspunkt det klassiske sygdomsbegreb om naturens helbredende kraft: "... what nursing has to do is to put the patient in the best condition for nature to act upon him". Sygeplejersken tjener naturen ved at understøtte helbredelsen.

Det vigtigste bidrag er nok kapitlet om observation. Nightingale beskrev observation som "bærebjelken" i sygeplejen. Det at være opmærksom og notere ændringer i patientens tilstand hele døgnet. Nightingale understregede, at det at have ansvar betyder, at patienten bliver plejet og observeret, også når man selv ikke er der. Kontinuerlig observation blev et begreb i mere end hundrede år, organiseret med overlappende vagtskifte og rapport - grundlaget for nutidens sygeplejedokumentation.

Observationerne skulle udføres på intelligent vis. Det er ikke nok at være lydig og følge instrukser. "Det kan måske være godt nok for en hest, men ikke for en sygeplejerske". Florence Nightingale skriver således om erfaringsbaseret kundskab, om evnen til at opfatte og vurdere udviklingen hos den enkelte patient.

"Notes on Nursing" er udtryk for Nightingale's overbevisning om betydningen af sundhedsfremme og sygdomsforebyggelse ved hjælp af ren luft og rent vand, sunde boliger og adgang til læge- og sygeplejehjælp i lokalområdet. Hospitalet var for Florence Nightingale kun en nødløsning. Pleje og behandling i hjemmet var langt at foretrække. Det var alt for farligt at lade sig indlægge på hospital, som hendes statistikker med al tydelighed havde vist.

"Hospitalet er på ingen måde et sundt sted for den fattige syge med undtagelse af, når det er nødvendigt med et kirurgisk indgreb" [...]. "På et hospital skal patienterne ikke blot genvinde deres helbred, men de skal også overleve hospitalet som sådan. Ingen patient skal blive der en time længere end nødvendigt, og intet barn skal blive der et minut længere end nødvendigt (13)".

Florence Nightingale arbejdede ihærdigt for, at der blev indført et forebyggende og sundhedsfremmende arbejde blandt de mest trængende og fattige grupper af befolkningen, og når sygdommen ramte disse grupper, skulle behandlingen foregå i hjemmet. Det krævede et veluddannet sundhedspersonale, og Florence Nightingale introducerede derfor en uddannelse for lokale kvinder som "health missionaries" (sundhedsmissionærer) og udarbejdede en detaljeret plan for deres uddannelse.

Alt dette skulle overvåges statistisk, så man kunne udlede de bedste behandlingssmetoder og metoder og på det grundlag foretage en rationel allokering af resourcerne.

Florence Nightingale i sin seng 1906, 86 år gammel. Foto: Fra "The Life of Florence Nightingale" af Sir Edward Cook 1913 (16).

Florence Nightingale oplevede allerede i sin egen levetid stor respekt og anerkendelse for sine statistiske landvindinger. I 1858 blev hun det første kvindelige medlem af "The Statistical Society of London", og i 1874 blev hun æresmedlem af "the American Statistical Association". I eftertiden har hun fået en stor plads i statistikens historie som beskrevet i the American Statistical Associations tidsskrift:

"Florence Nightingales plads i statistikens historie kan sidestilles med Quetelet og Farr. Stædigt og vedvarende fastholdt hun sin optagethed af de syge og fattiges vilkår, og på storslået vis fulgte hun dette op ved at påpege nødvendigheden af at indhente viden om de faktorer i samfundet, der skaber sygdom og lidelse (14)".

Som statistiker opererede Florence Nightingale med objektive fund og generaliseringer. Men hun understregede, at generaliseringer ikke kan erstatte nøjagtige observationer, og hun advarer mod at bruge generaliseringer i forbindelse med det enkelte individ (2, 3, 4, 15). Florence Nightingale er her på linje med dagens debat om kliniske retningslinjer og "køgebogsmedicin". Det er ikke enten - eller, det er et både - og.

Myten på Krim blev afmonteret - men hendes indsats for sygeplejen lever stadig. I virkeligheden var det Florence Nightingale selv, der med sine statistikker punkterede myten om sig selv som soldaternes engel på Krim. Men de ansvarlige politikere lagde for samtiden et effektivt røgslør over hendes tal, fordi myten var bekvem for deres renommé.

Eftertidens store biografier bidrog til at cementere myten, der for eftertiden kom til at

Florence Nightingale's grav på kirkegården i St. Margaret's, East Wellow, i nærheden af Embley Park. Foto: Wellcome Library, London.

Statuen af Florence Nightingale på Waterloo Place. Tegnet af John Byam Shaw. Foto: Wellcome Library, London.

tegne billedet af Florence Nightingale som "The Lady with the Lamp". I sygeplejersker-
nes fagtidsskrift blev der i 1905 bragt en hel artikelserie af Agnete Claudius, der med
afsæt i de tilgængelige kilder skrev en dansk biografi. Den er interessant, fordi den
blev bragt, mens Florence Nightingale stadig levede, og fordi den vidner om det myto-
logiske skær, der allerede på det tidspunkt omgærdede hende (17,18,19,20).

I 1998 kom historikeren Hugh Small med en ny biografi, "Florence Nightingale: Aveng-
ing Angel" (7), der for alvor bragte Nightingalemyten i mediernes søgelys. Her blev der
for første gang effektivt sat fokus på hendes mangelfulde resultater på Krim, og at det
var skyldfølelse, der gjorde hende syg (21). Det betød, at myten om Florence Night-
ingale og The Lady with the Lamp for alvor blev gennemhullet, og for en stund blev
hendes svære fortjenester glemt i mediesensationen.

Det betyder imidlertid ikke, at hendes indsats og betydning for fremtidens hospitaler
og for folkesundheden er kommet i miskredit. Og slet ikke hendes betydning for eta-
bleringen af den verdslige vestlige sygepleje, som gik sin sejrsgang helt op til i dag.
Fuldstændigt som Florence Nightingale havde forestillet sig, da sygeplejeskolen ved
St. Thomas' Hospital blev grundlagt.

Efter at støvet har lagt sig og på trods af de småskrammer, der kom i lakken, står Flor-

ence Nightingale fortsat og velfortjent som det faglige symbol og forbillede for al-verdens sygeplejersker. Hendes værk og hendes skrifter har stadig meget at give, og mange af hendes argumenter og metoder fra den gang er fortsat gældende i udviklingen af det moderne sundhedsvæsen.

I 1907 fik Florence Nightingale som den første kvinde the Order of Merit overrakt af Edward 7. Det understregede for alvor, at det lykkedes hende som en af de første kvinder i Victoriatidens England at slå igennem i den stærkt mandsdominerede verden, hun var op imod hele sit lange liv.

Florence Nightingale døde den 13. august 1910, 90 år gammel, og blev begravet på familiens gravsted på St Margaret's, East Wellow, i nærheden af familiens gods Embley Park. Familien havde fulgt hendes ønske og afslået tilbuddet om en officiel begravelse fra Westminster Abbey. Florence Nightingale's kiste blev båret af soldater fra regimentet på Krim og på gravstenen står kun hendes forbogstaver: F.N.

Fem år efter Florence Nightingale's død, i 1915, blev der rejst en statue over hende på Waterloo Place i London som en del af et stort mindemonument over Krimkrigen.

Litteratur

1. Vesterdal A. Er Florence helt død? Sygeplejersken nr. 42 98. årgang 1998.
2. Malchau Dietz S. Florence Nightingale 1800-tallet. I: Høiris O, Ledet T (Red.). Romantikens Verden. Aarhus Universitetsforlag 2008.
3. Attewell A. Florence Nightingale: The Legend, PROSPECTS: the quarterly review of comparative education (Paris, UNESCO: International Bureau of Education), vol. xxviii, no. 1, March 1998, p. 153-66.
4. Elstad I. Florence Nightingale om sygeplejen. I: Glasdam S og Bydam J (red.). Sygepleje i fortid og nutid – historisk indblik. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 2008.
5. Bloy M. Florence Nigtingale. Victorian Web.
6. Dingwall R. Rafferty A.M. and Webster C. An introduction to the social history of nursing. London 1988.
7. Small, H. Florence Nightingale – Avenging Angel. London. 1998
8. Young DAB, Florence Nightingale's fever. Case Report. British Medical Journal 311: 1697 (Published 23 December 1995).
9. McDonald, L. (Red.) Florence Nightingale's European Travels, Volume 7 of the Collected Works of Florence Nightingale. Waterloo, Ontario, Canada 2004.
10. Nightingale, F. Om Sygepasningen, hvad den er, og hvad den ikke er. Kjøbenhavn 1861.
11. Strachey, L. Store Victorianere. General Gordon – Dr. Arnold – Florence Nightingale – Kardinal Manning. København. (First published 1918) 1932.

12. Spiegelhalter D.J. "Surgical Audit: Statistical Lessons from Nightingale and Codman". *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, Vol. 162, Nr.1 , 1999 pp. 45-58.
13. McDonald, L. (Red.). *Florence Nightingale on Public Health Care, Volume 6 of the Collected Works of Florence Nightingale*. Waterloo, Ontario, Canada 2004.
14. Kopf E.W. *Florence Nightingale as a Statistician*. Publication of the American Statistical Association. Vol. 15, No. 116, 1916 pp. 388-404.
15. Bostridge M. *Florence Nightingale - The Woman and Her Legend*. Penguin Books Ltd. 2009.
16. Cook E. *The Life of Florence Nightingale*. MacMillan and Co., Limited 1913.
17. Claudius A. *Florence Nightingale. Levnedsskildring efter forskellige Kilder*. *Tidskrift for Sygepleje* nr. 5 1905 s. 92-95.
18. Claudius A. *Florence Nightingale. Levnedsskildring efter forskellige Kilder*. *Tidskrift for Sygepleje* nr. 6 1905 s. 113-116.
19. Claudius A. *Florence Nightingale. Levnedsskildring efter forskellige Kilder*. *Tidskrift for Sygepleje* nr. 7 1905 s. 122-125.
20. Claudius A. *Florence Nightingale. Levnedsskildring efter forskellige Kilder*. *Tidskrift for Sygepleje* nr. 8 1905 s. 135-140.
21. Stallknecht K. *Florence Nightingale svigtede på Krim*. *Sygeplejersken* nr. 40 1999 s. 8-13.

Dansk Sygeplejeråd

Sankt Annæ Plads 30, 1250 København K

Telefon 33 15 15 55

dsr@dsr.dk www.dsr.dk